

**ESHITISHIDA NUQSONI BO'LGAN BOLALAR MAKTABIDA
O'QUVCHILARNI NUTQIY KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH VA
NUTQQA O'RGATISH**

N. Kamoldinova

Nizomiy nomidagi TDPU surdopedagogika va inklyuziv
ta'lim yo'nalishi 3- bosqich talabasi

Annotatsiya:

Ushbu maqolada eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalar maktabida o'quvchilarni nutqiy bilimlarini shakllantirish, talaffuz qilishga o'rgatish, jumladan eshitishda nuqsoni bor bo'lgan bolalarni nutqqa o'rgatishning zamonaviy usullari shuningdek eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarni o'qitishda qanday usullardan foydalansak nutqiy ko'nikmasini shakllantirish samarali bo'lishi ham yoritilgan.

Kalit so'zlar: Surdopedagogika, daktilalogiya, eshitishda nuqsoni bo'lgan bola, og'zaki nutq, daktil nutq, chizuvchi harflar, zamonaviy usul, syujetli-rolli o'yinlar.

Аннотация:

В данной статье описано формирование речевых знаний и произношения учащихся в школе для детей с нарушением слуха, в том числе современные методы обучения детей с нарушением слуха речи, а также какие методы, которые мы используем в обучении детей с нарушением слуха, будут эффективны в формировании речевых навыков.

Ключевые слова : Сурдопедагогика, дактилология, ребенок с нарушением слуха, устная речь, дактильная речь, рисование букв, современная методика, сюжетно-ролевые игры.

Annotation:

This article discusses the formation of speech knowledge and pronunciation of students in schools for children with hearing impairments, including modern methods of teaching children with hearing impairments to speak, as well as what

International Conference on Economics, Finance, Banking and Management

Hosted online from Paris, France

Website: econfseries.com

24th April, 2025

methods can be used to effectively form speech skills in teaching children with hearing impairments.

Key words: Surdopedagogy, dactylology, children with hearing impairments, oral speech, dactyl speech, drawing letters, modern methods, plot-role-playing games.

KIRISH

Eshitish buzilganda nutqning rivojlanish darajasi bir xil bo'lmaydi va quyidagi omillarga bog'liqdir: eshitishning buzilganlik darajasi; eshitish analizatori nuqsonining yuzaga kelish vaqti; eshitish analizatori faoliyati buzilganidan keyin bolaning qanday pedagogik sharoitlarda bo'lgani; bolaning individual xususiyatlari. Sanab o'tilgan omillarning har biri bolalarnutqini baholashda katta ahamiyatga ega. Eshitishning pasayish darajasi va nutqning rivojlanishi bevosita bog'liqdir. Bolaning eshitishi qanchalik pasaygan bo'lsa, nutq shuncha ko'p zarar ko'radi. Eshitish pasayish darajasi sezilarli bo'lmasa, nutqdagi buzilishlar yorqin ifodalanmaydi. Eshitish pasayishining yuqori darajasida bola maxsus ta'limning boshlanishigacha soqov bo'lib qolaveradi. Eshitish pasayishining o'rta darajasida nutqning fonetik, leksik, grammatik tomonida buzilishlar kuzatiladi. Eshitish bola hayotining turli bosqichlarida buzilishi mumkin. Nuqsonning ikkilamchi ko'rinishlari mavjud yoki mavjud emasligi vaqt omili bilan bog'liq. Nuqson qancha erta yuzaga kelsa, u nutqiy funksiyaning shakllanganligiga shuncha ko'p ta'sir o'tkazadi. Ikki yoshgacha bo'lgan, nutq shakllanmagan davrda kar bo'lib qolish nutqning mavjud bo'lmasligiga olib keladi. 3-3,5 yoshgacha davrda eshitishning yo'qotilishi shakllangan nutqning yo'qotilishiga olib keladi. 4-5 yoshda eshitish to'lig'icha yo'qotilsa, maxsus ta'lim o'z vaqtida boshlanmasa, nutq deyarli to'liq boy beriladi. 6-7 yoshda eshitishni yo'qotish bola nutqning keskin buzilishiga olib keladi, maxsus pedagogik yordamsiz esa bolaning nutqi asta-sekinlik bilan yomonlashib boraveradi.

ASOSIY QISM

Nutqni rivojlantirish bo'yicha ishlarni olib borishning asosiy shartlaridan biri eshitish-nutqiy muhitni yaratish sanaladi. U bola bilan eshitish apparatlaridan

International Conference on Economics, Finance, Banking and Management

Hosted online from Paris, France

Website: econfseries.com

24th April, 2025

foydalanib, doimiy nutqiy muloqot qilishni koʻzda tutadi. Goʻdak yoshidagi bolalarning nutqini rivojlantirish ishlari kattalarning yuzi, nutqi, predmetlarga koʻrish va eshitishni jamlashga qaratiladi. Bu ish bola bilan kun davomidagi muloqot jarayonida, shuningdek, tizimli maxsus mashgʻulotlarda uzoq muddat olib boriladi. Nutqning rivojlanishi nafaqat mashgʻulotlarda, balki maishiy turmush sharoitida, kattalar va tengdoshlari bilan muloqot jarayonida, shuningdek amaliy faoliyat davomida amalga oshadi. Kichkintoylar nutqiy muhitga har bevosita bir bolaga yakka tartibda murojaat qilish bilan kiritiladi. Soʻzlarning minimal toʻplami nashr qilingan jadvallar va kartochkalar koʻrinishida beriladi. Eshitishda nuqsoni boʻlgan bolalar nutqiy materialni eshitib-koʻrib idrok etadi. Taʼlimning ikkinchi yilida bola jadvalda keltirilgan soʻz va jummalarni pedagog yordamida ogʻzaki-daktill gapirishi amalga oshiriladi. Muloqot jarayonida bolalar nutqning daktill shaklidan faol foydalana boshlaydi.

Mashgʻulotlarda nutq oʻstirish ishlari uchta yoʻnalishda olib boriladi:

- mavzular boʻyicha taqsimlangan nutqiy materialni oʻzlashtirish va mustahkamlash;
- nutqiy faoliyat turlarini (ogʻzaki nutq, oʻqish, yozish, eshitib-koʻrib idrok qilish, daktillash, tingalsh) shakllantiriladi;
- soʻz maʼnolarini bilish uchun tilga oid maxsus kuzatuvlar, soʻzning tovushharf tahlili, soʻzning butun gap strukturasiidagi grammatik shakllari ustida ishlash.

Xulosa

Xulosa qilib aytadigan boʻlsak, nutqiy rivojlanish, nutqiy koʻnikmalarni shakllantirish va nutqqa oʻrgatish bolaning shaxs sifatida rivojlanishida hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Eshitishning pasayishi ijtimoiy muloqotning cheklanishini belgilaydi. Bu cheklanish bola psixikasining shakllanishiga taʼsir etadi. Eshitishda nuqsoni boʻlgan bolalar hayotining 2-3-yilida nutqiy rivojlanish nisbatan yuqori surʼatga ega boʻladi. Turli predmet, hodisalarni bilgani tufayli bolada ularning nomlari lugʻati, predmetlar bilan harakatlar shakllanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Mamarajabova Z.N. Ona tili o'qitish maxsus metodikasida pedagogik texnologiyalar – T., 2004
2. Леушина А. М. Развитие связной речи у дошкольника // Ученые записки ЛГПИ им. А. И. Герцена. 1941. Т. 35. С. 27-71
3. Thomas Arnold A method of teaching the deaf and dumb speech, lip – reading, and language – London , 2004
4. Коровин К. Г. Методические основы формирования личности слабослышащего школьника в учебном процессе // Дефектология. 2002. С.21-24
5. Бельтюков В. И. Пути исследования механизма речи // Дефектология. 1984. С. 24-30.